मंगलाबाई भागवत फाऊंडेशन

विषय : संस्कृत (संपूर्ण)

वेळ : ३ तास | कक्षा : दशमी | एकूण गुण – 80

सूचना : 1) सर्वासु कृतिषु वाक्यानां पुनर्लेखनम् आवश्यकम् ।
2) यथासूचनं आकलनकृतय: व्याकरणकृतय: आरेखितव्या: ।
3) आकृतीनाम् आलेखनं कर्तव्यम् ।

प्रथम विभाग : सुगमसंस्कृतम् । (८)

प्र. 1. अ) चित्रं दृष्ट्वा नामानि लिखत । (5 त: 4) **(4)**

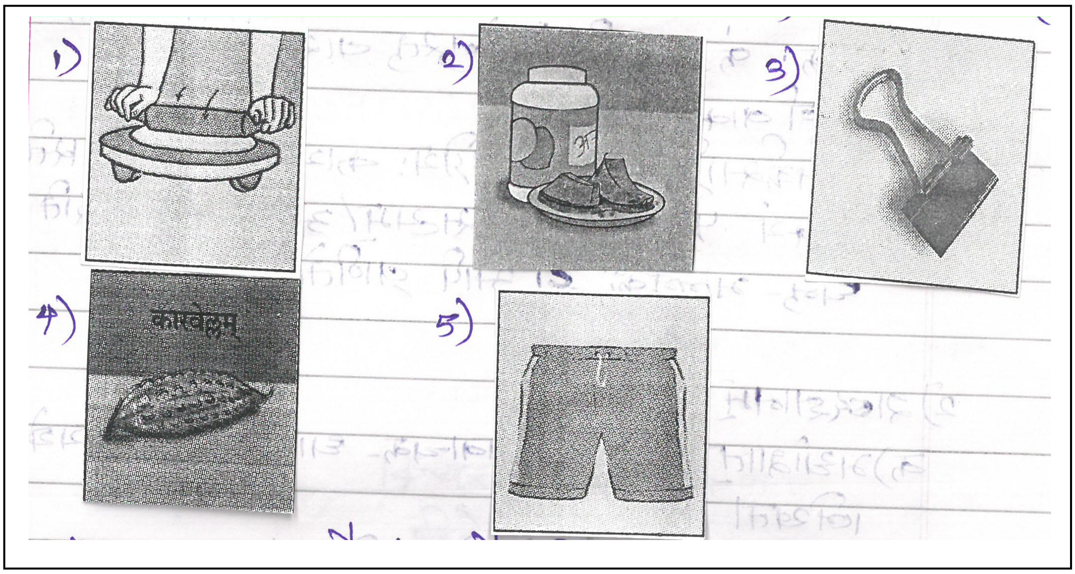

आ) सङ्ख्या अक्षरै:/अङ्कै: लिखत । (3 त: 2) **(2)**

1) ७८ 2) ३६ 3) चतुर्नवति:

इ) समय–स्तम्भमेलनं कुरुत । **(2)**

'अ'	'ब'
1) ३.५०	1) पञ्चोन पञ्चवादनम्
2) ३.४५	2) सपाद चतुर्वादनम्
3) ४.१५	3) दशोन चतुर्वादनम्
4) ४.५५	4) पादोन चतुर्वादनम्

द्वितीयः विभागः – गद्यम्। (२०)

प्र.२ अ) गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टा: कृती: कुरुत । **(7)**

1) **अवबोधनम् । (4 त: 3)** **(3)**

क) उचितं कारणं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत ।

प्रोफेसर सर्कसवाले चिमणरावस्य शिबिरम् आगत: यत: ....

i) स: चिमणरावस्य सखा अस्ति।

ii) स: चिमणरावस्य साहाय्यम् ऐच्छत्।

iii) स: बालवीरेभ्य: सर्कसक्रिडांद्रष्टुम् निमन्त्रणंदातुम् ऐच्छत्।

शिबिरस्य प्रथमदिने एव भोजनादिकं समाप्य मध्याह्ने बालै: सह पत्रक्रीडायां मग्न: आसम् अहम्। तदा सद्य: एव परिचित: प्रोफेसर – सर्कसवाले (सर्कस-क्रीडारङ्गस्य स्वामी) मामेव अन्विष्यन् तत्र समागत:। "कॅप्टनसाहेब, शृणोतु कॅप्टनसाहेब! अस्माकं सर्कसक्रीडाया कतिपयेभ्य: मासेभ्य: लोकप्रिय: सहभोजनकार्यक्रम: प्रचलति। गौ:, भल्लूक: व्याघ्रश्च इत्येतेषाम् पशूनाम् अयं कार्यक्रम: प्रयोगस्य सर्वोच्चम् आकर्षणम् अस्ति। तथा विज्ञापनं कृत्वा प्रवेशपत्राणि अपि विक्रीतानि। परन्तु व्याघ्र-भल्लूकयो: कलहकारणात् द्वावपि व्रणितौ।" "किं प्राणिनो: कलह:?" "महाशय, अस्माकं सर्कसक्रीडायां तु व्याघ्र-भल्लूकौ द्विपादौ एव।" एवं प्राध्यापकमहाशयेन रहस्यभेद: कृत:। "नास्ति अस्माकम् सामर्थ्यं व्याघ्रं वा भल्लूकं वा पालयितुम। क्रीडायां द्वौ बहुरूपपारिणौ नरौ एव व्याघ्रं भल्लूकं च नाटयत:।" "किं धेनुरपि...?" "नहि नहि, धेनुस्तु वास्तविकी एव।" "हंऽऽ... कथयतु तर्हि किं मया करणीयम् अत्र?" "अहं प्रार्थये यत् भवत: बालवीरचमूत: कौ अपि द्वौ सैनिकौ अद्यतनक्रीडायां यदि व्याघ्र-भल्लूकवेषौ धृत्वा प्रेक्षकाणां मनोरञ्जनं कुर्यातां तर्हिं महान् उपकार: स्यात्। कृपया साहाय्यं करोतु।"

ख) क: कं वदति।

"धेनुस्तु वास्तविकी एव।"

ग) पूर्ण वाक्येन उत्तरत।

सर्कसक्रीडायां लोकप्रिय: कार्यक्रम: क: अस्ति?

घ) वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यम्/असत्यम् वा इति लिखत।

धेनु-भल्लूकौ द्वौ अपि व्रणितौ।

२) **शब्दज्ञानम् (3 तः 2)** **(2)**

क) गद्यांशात् द्वे पूर्वकालवाचक-धातुसाधित अव्यये चित्वा लिखत ।

ख) गद्यांशात् विशेषणं चित्वा लिखत।

1) ----------- नरौ । 2) ------------ मासेभ्य: ।

ग) पूर्वपदं लिखत ।

i) नास्ति = ------------------- + अस्ति ।

ii) व्याघ्रश्च = ---------- + च ।

३) **पृथक्करणम् क्रमेणयोजयत।** **(2)**

i) रहस्यभेद: । ii) साहाय्यार्थं प्रार्थना।

iii) पत्रक्रीडामग्न: चिमणराव:। iv) सर्कसक्रीडारङ्गस्य स्वामिन: आगमनम्।

प्र. 2 आ) गद्यांश पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत। **(7)**

१) **अवबोधनम् (4 तः 3)** **(3)**

क) उचितं कारणं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत ।

i) (विज्ञान/विधि) .... शाखाया: पदवी अपि मया प्राप्ता।

ii) (स्यूतात्/हस्तात्) .... किमपि संस्कृतपुस्तकं दर्शयति।

ख) पूर्णवाक्येन उत्तरं लिखत। ?

काव्यमाध्यमेन किं सुगम: भवति?

ग) वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यम्/असत्यम् इति लिखत ।

महोदया व्यवस्थापन प्रशिक्षिका नास्ति।

घ) अमरकोषात् शब्दं योजयित्वा वाक्यं पुनर्लिखत।

प्रसाद: समीरस्य मित्रम्।

२) **शब्दज्ञानम् । (3 तः 2)** **(2)**

क) प्रश्न निर्माणं कुरूत।

युवका: गोष्ठिषु रता:।

ख) उत्तरपदं लिखत।

i) अधुनैव = अधुना + ----------- ।

ii) तद्नुसृत्य = तत् + ----------।

ग) लकारं लिखत ।

संस्कृतग्रन्थानाम् अध्ययनं साहाय्यकरं <u>भवेत्</u>।

३) **पृथक्करणम् ।** **(2)**

गद्यांशात उचिताम् शब्दान् चित्वा जालरेखाचित्रं पूरयत ।

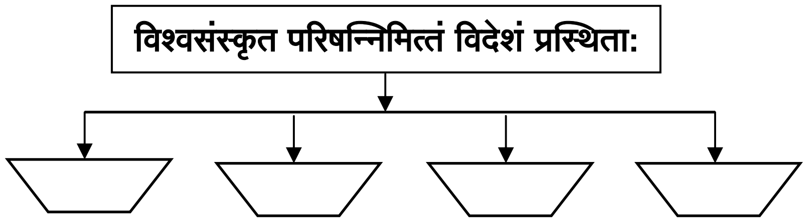

इ) **माध्यमभाषया सरलार्थं लिखत । (2 तः 1)** **(4)**

१) रदनिका – एहि वत्स! शकटिकया क्रीडाव:।

दारक: – (सकरूणम्) रदनिके! किंमम एतया मृत्तिका – शकटिकया तामेव सौवर्णशकटिकां देहि।

रदनिका – (सनिर्वेदं निश्वस्य) जात। कुतोऽस्माकं सुवर्णव्यवहार:? तातस्य पुनरपि ऋध्दया सुवर्णशकटिकया क्रीडिण्यसि।

२) विश्वमित्र – न हि मात:, नैतत् शक्यम्। सर्वा: सरित: सुखं वदन्तु। सर्वेजना: सुखिन: सन्तु। (विश्वामित्र: निर्गच्छति।)

कीर्तनकार: – एवं विश्वामित्र:, नद्यौ प्रीणयित्वा परतीरं गतवान्। अयि श्रोतार:, इत्थं नद्य: मानवा: च परस्परं प्रीणयन्त: संस्कृतिं वधितवन्त:।

ई) **माध्यमभाषया उत्तरं लिखत । (2 तः 1)** **(2)**

१) 'स नर: शत्रुनन्दन:' इति वचनं कथाया: आधारेण स्पष्टीकुरूत।

२) सुदास: सुगतचरणाभ्यां कमलं किमर्थं समर्पितवान् ?

तृतीयः विभागः – पद्यम्। (१८)

प्र.३ अ) **पद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टा: कृती: कुरुत ।** **(4)**

विद्या नाम नरस्य रूपमधिकं प्रच्छन्न गुप्तं धनम्।
विद्या भोगकरी यश: सुखकरी विद्या गुरूणां गुरु:।
विद्या बन्धुजनो विदेशगमने विद्या परं दैवतम्।
विद्या राजसु पूज्यते न तु धनं विद्याविहीन: पशु:।।
घटं भिन्द्यात् पटं छिन्द्यात् कुर्याद्रासभ रोहणम्।
येन केन प्रकारेण प्रसिध्द: पुरुषो भवेत्।
यथैव सकला नद्य: प्रविशन्ति महोदधिम्।
तथा मानवताधर्म सर्वे धर्मा: समाश्रिता:।।

1) पद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टे: कृती: कुरुत । (3 तः 2) **(2)**

क) पूर्णवाक्येन उत्तरं लिखत । (1)

कीदृश: नर: पशु: ?

ख) पद्यांशात् विशेषणं चित्वा लिखत। (1)

1) ------------ पुरुष: । 2) ------------- धर्मा:।

ग) सन्धिविग्रहं कुरुत। – कुर्याद्ग्रासभरोहणम् (1)

2) जालरेखाचित्रं पूरयत । **(2)**

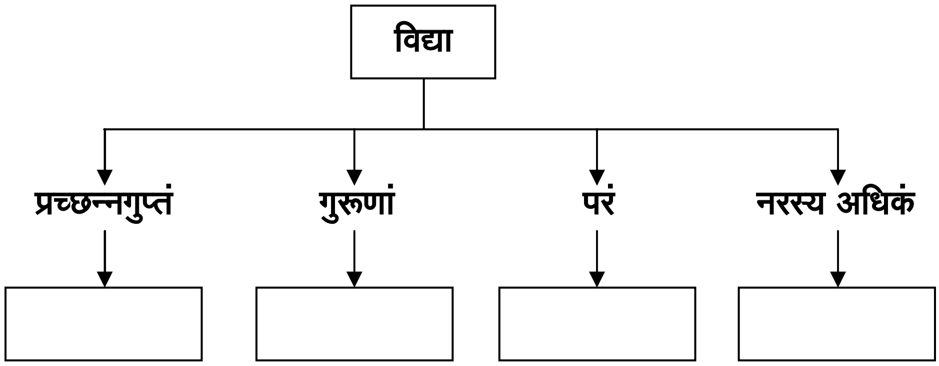

आ) माध्यम भाषया उत्तरं लिखत । (2 तः 1) **(2)**

i) जटायुरावणयो: सङ्घर्षस्य वर्णनं कुरुत।

ii) 'कं संजधान कृष्ण:' इति श्लोकं स्पष्टीकुरुत ।

इ) पद्ये शुद्धे पूर्णे च लिखत । (क, ख, तः। ग,घ, तः ।) **(6)**

1) क) यदा किञ्चिऽज्ञोहं ---------- व्यपगत: ।।

ख) अयं न भक्तो ---------- निर्धनो वा ।।

2) ग) राक्षसेभ्य: ----------- स पण्डित: ।।

घ) अल्पानामपि ---------- मत्तदन्तिन: ।।

ई) अन्वयं पूरयत । **(2)**

--- आत्मनं: --- बध्यन्ते। तत्र --- न बध्यन्ते। (अत:) --- सर्वार्थसाधनम् ।

उ) माध्यमभाषया सरलार्थं लिखत । (3 तः 2) (4)

i) यथा प्रकाशत्येको भानुर्भुवनमण्डलम्।
धर्मान् प्रकाशयत्येकस्तया मानवतागुण:।।

ii) अद्ययावध्दि ज्ञानाय वृत्तपत्रं पठेत्सदा।
सर्व विध सुविद्यार्थं वाचनमुपकारकम् ।।

iii) मनुजा वाचनेनैव बोधन्ते विषयान् बहून्।
दक्षा भवन्ति कार्येषु वाचनेन बहुश्रुता:।।

चतुर्थ: विभागः – लेखनकौशलम्। (९)

प्र. ४. अ) धातूनाम् अव्ययानां च उपयोगं कृत्वा वाक्यनिर्माणं कुरुत । (6 तः 4) **(4)**

i) प्रति ii) ऋते iii) स्पृह् iv) स्निह् v) बहि: vi) विना

अथवा

संस्कृतानुवादं कुरुत । (6 तः 4)

१) हे माझे पायमोजे आहेत.	These are my socks.
२) आई मला एक पोळी दे.	Mother, give me a chapati.
३) मला साखर आवडते.	I like Sugar.
४) बाबा उद्या दिल्लीला जातील.	Father will go Delhi, tomorrow.
५) राम वनात का गेला?	Why did Rama go to the Forest?
६) शेतकरी शेत नांगरतो.	The farmer ploughs the field.

आ) 5/7 वाक्यत्मकं निबन्धं लिखत । (3 तः 1) **(5)**

१) मम प्रिया भाषा । २) मम प्रिय: विहग: । ३) भारतीय प्रसिध्दं स्थलम् ।

अथवा

साहाय्यक–शब्दानाम् आधारेण 5/7 वाक्यात्मकं चित्रवर्णनं कुरुत ।

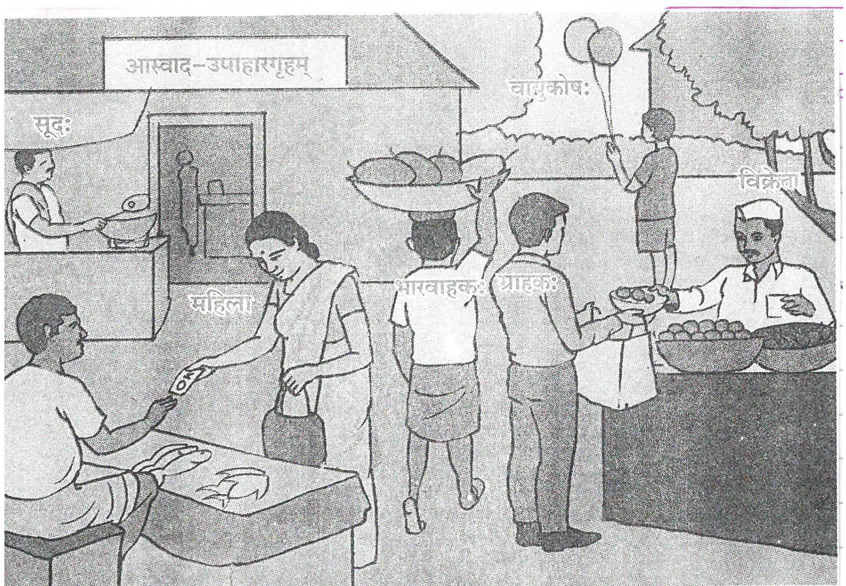

ञ्जूषा – ददाति, गृह्णाति, नयति, विक्रीणीते, स्वीकरोति, वहति, पचति)

पञ्चम: विभाग: – भाषाभ्यास:। (१७)

प्र. 5 अ) तालिकापूर्तिं कुरुत । (8)

1) नामतालिकां पूरयत । (6 तः 4) (2)

विभक्ति:	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमा	राजा	---------	---------
तृतीया	---------	---------	वंणिग्भि:
पञ्चमी	दिश:	---------	---------

2) सर्वनामतालिकां पूरयत । (6 तः 4) (2)

विभक्ति:	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
द्वितीया	भवन्तम्	---------	---------
चतुर्थी	---------	आभ्याम्	---------
षष्ठी	---------	---------	सर्वासु

३) क्रियापदतालिकां पूरयत । (6 तः 4) (2)

पुरुष:	लकार:	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
उत्तम:	लिङ्	जानीय	------	------
मध्यम:	लोट्	---------	दत्तम्	-----
प्रथम:	लुट्	---------	------	भोक्ष्यन्ते

४) धातुसाधित-विशेषण-तालिका । (6 तः 4) (2)

धातु:	क्त	क्तवतु	कृत्या:	शतृ/शानच्
नृत (४प.प.)	------	------	नृत्य:	नृत्यन्
क्च् (२प.प.)	उक्त:	उक्तवान्	------	------
लभ् (१आ.प.)	लब्ध:	------	------	लभमान:

आ) निर्दिष्टा: कृती: कुरुत । (4 तः 3) (9)

(१) योग्यं रूपं लिखित्वा रिक्त स्थानपूर्तिं कुरुत । (5 तः 3) (3)

i) .... वेदा: वर्तन्ते । (४ सङ्ख्यावाचकम्)

ii) .... भवने योगेश: निवसति। (२ क्रमवाचकम्)

iii) सप्ताहस्य .... संस्कृतवर्ग: भवति। (३ आवृत्तिवाचकम्)

iv) भोजने .... रसेषु मधुर: रस: मम प्रिय:। (६ सङ्ख्यावाचकम्)

v) वर्षस्य .... परीक्षा भवति । (४ आवृत्तिवाचकम्)

(२) समासानां तालिकापूर्तिं कुरुत । (5 तः 3) **(3)**

समस्तपदम्	विग्रह:	समासनाम
i) अनल्पम्	....	नञ् तत्पुरुष ।
ii)	चरणाभ्यां विकल:।	चतुर्थी तत्पुरुष ।
iii) सूक्तिसुधा	सूक्ति: सुधा इव।	.... ।
iv) कुम्भकार :	....	उपपद तत्पुरुष ।
v)	शक्तिम् अनुसृत्य	अव्ययीभाव:।

३) समानार्थकशब्दान् / विरुद्धार्थकशब्दान् लिखत । (5 तः 3) (3)

i) श्लाघ्य: = ... । ii) अग्रज: x .... । iii) महिला = ... ।

iv) पण्डित: x .... । v) राजा = ... ।

४) सूचनानुसारं कृती: कुरुत । (5 तः 3) (3)

i) अस्माभि: संस्कृतस्य अध्ययनं कृतम् । (वाच्यपरिवर्तनं कुरुत ।)

ii) य : जानाति स पण्डित:। (बहुवचने परिवर्तयत।)

iii) वृक्ष: वर्धते। ('बालक:' इति कर्तृपदं प्रयुज्यं णिजन्तं कुरुत ।)

iv) पाकगृहं गत्वा तण्डुलान् आनय । (पूर्वकालवाचकं निष्कासयत।)

v) त्वं किम् इच्छसि?। ('त्वम्' स्थाने 'भवान्' योजयत।)

षष्ठ: विभाग: – अपठितम्:। (८)

प्र. ६. अ) गद्यांशं पठित्वा कृती: कुरुत । (6 तः 4) **(4)**

एकस्मिन् वने एक: विशाल: वृक्ष: आसीत्। तस्मिन् बहव: खगा: वसन्ति स्म । एकदा ते अतीव बुभुक्षिता: आसन्। अत: भोजनं खादितुम् इतस्तत: भ्रमन्ति स्म। ते दूरं दूर गच्छन्ति स्म। अन्ते च एकस्मिन् क्षेत्रे तण्डुलकणान् अपश्यन्। ते तत्र गत्वा प्रसन्नतया तण्डुलान् खादन्ति स्म परन्तु जालेन बध्दा: अभवन्। अधुना किं करणीयम् इति चिन्त यित्वा ते सर्वे जालेन सह एव एकं स्वमित्रम् उपागच्छन्। तेषां मित्रम् एक: मूषक: आसीत्। स: जालं दन्तै: अकर्तयत्। अन्ते सर्वे स्वतन्त्रा: भूत्वा अनृत्यन् अगायन् च–सुखं तु एकतायाम् एव विद्यते।

१) **एकवाक्येन उत्तरत।**

खगानां साहाय्यं केन कृतम्?

२) **प्रातिपदिकं लिखत ।**

i) जालेन ii) स: ।

३) **वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यम् वा असत्यम् वा इति लिखत ।**

खगा: स्वसामर्थ्येन स्व तन्त्रा: अभवन् ।

४) **माध्यमभाषया सरलार्थं लिखत ।**

सुखं तु एकतायाम् एव विद्यते ।

५) **गद्यांशात् द्वे लट्लकारे चित्वा लिखत ।**

६) **कारकपरिचयं कुरुत ।**

स: जालं दन्तै: अकर्तयत् ।

आ) पद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टे कृती कुरुत । (4)

वृथा वृष्टि: समुद्रेषु वृथा तृप्तस्य भोजनम् । वृथा दानं समर्थस्य वृथा दीपो दिवापि च ।

1) (क) पूर्णवाक्येन उत्तरत । (2 तः 1) (1)

1) केषु वृथा वृष्टि: ?

2) भोजनम् कस्य वृथा?

ख) समानार्थकं शब्दं पद्यांशात् चित्वा लिखत । (1)

दिवा = --------

2) पद्यांशं पठित्वा जालरेखाचित्रं पूरयत । (2)

व्यसने मित्र परीक्षा शूरपरीक्षा रणाङ्गणे भवति।

विनये भृत्यपरीक्षा दानपरीक्षा च दुर्भिक्षे।।

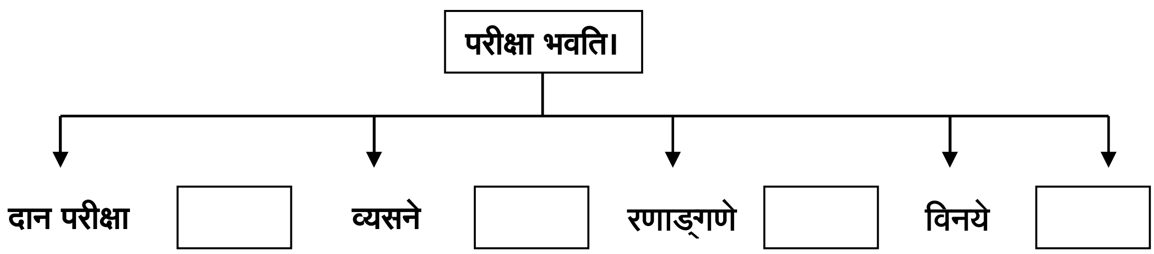

******